

Л. Х. Тихончук,
к. держ. упр., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ

L. Tikhonchuk,
PhD Public Administration, Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

STATE REGULATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY OF CORPORATIONS

Метою статті є дослідження інструментів державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій. Актуальність теми полягає в тому, що в умовах глобалізованої економіки найбільші міжнародні компанії, що володіють філіями і дочірніми підприємствами в десятках країн, із багатьма тисячами співробітників різних національностей, стають основною господарською одиницею приймаючих країн. Таким чином, значний інтерес та практичну цінність несе визначення змісту державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій, на основі аналізу інструментів державної підтримки зовнішньоекономічної діяльності компаній. В статті досліджено динаміку найбільших обсягів транскордонних злиттів по країнах. Проаналізовано обсяги залучених прямих іноземних інвестицій у відсотках від валового внутрішнього продукту країн світу та визначено держави, де зосереджений основний капітал та менеджмент найбільших глобальних корпорацій. Досліджено систему державної підтримки діяльності національних корпорацій за кордоном в Німеччині та Франції. За результатами досліджень сформовано сутність поняття "державне регулювання міжнародної економічної діяльності корпорацій".

The purpose of the article is to study the instruments of state regulation of the activities of international corporations. The urgency of the topic lies in the fact that under the conditions of a globalized economy, the largest international companies with subsidiaries and affiliated enterprises in dozens of countries, with many thousands of employees of different nationalities, become the main economic unit of the host countries. Thus, the definition of the content of state regulation of activity of international corporations, on the basis of analysis of instruments of state support of foreign economic activity of companies, is of considerable interest and practical value. The article investigates the dynamics of the largest volumes of cross-border mergers across countries. The volume of attracted foreign direct investment as a percentage of the gross domestic product of the countries of the world and the state where the fixed capital and management of the largest global corporations are concentrated are analyzed. The system of state support for the activities of national corporations abroad in Germany and France has been explored. According to the results of the research, the essence of the concept of "state regulation of international economic activity of corporations" has been formed.

Ключові слова: міжнародна корпорація, державне регулювання, міжнародна економічна діяльність, інструменти державної підтримки.

Key words: international corporation, state regulation, international economic activity, state support instruments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У ході посилення боротьби держав, що розвиваються з опортунізмом міжнародних корпорацій розвинутих країн, розробка і проведення національного регулювання їх діяльності набуває першочергового значення. Ріст масштабів зовнішньоекономічних зв'язків між суб'єктами господарювання супроводжується ускладненням форм монополістичного контролю над найважливішими сферами національної економіки і поглибленням впливу іноземного капіталу на характер соціально-економічного розвитку країни. В зв'язку з цим перед більшістю країн, особливо тими, що розвиваються по-

стає проблема принципового визначення свого ставлення до діяльності іноземних компаній. В сучасних умовах прагнення міжнародних корпорацій до отримання максимальних прибутків без урахування нагальних потреб приймаючих країн обмежуються протидією з боку національних вимог державних органів. Однак не всі країни рішуче відстоюють національний суверенітет, намагаються встановити з іноземними корпораціями відносини рівноправного партнерства пов'язуючи діяльність міжнародних компаній з цілями соціально-економічного розвитку держави. У зв'язку з цим видається актуальним визначення змісту державного ре-

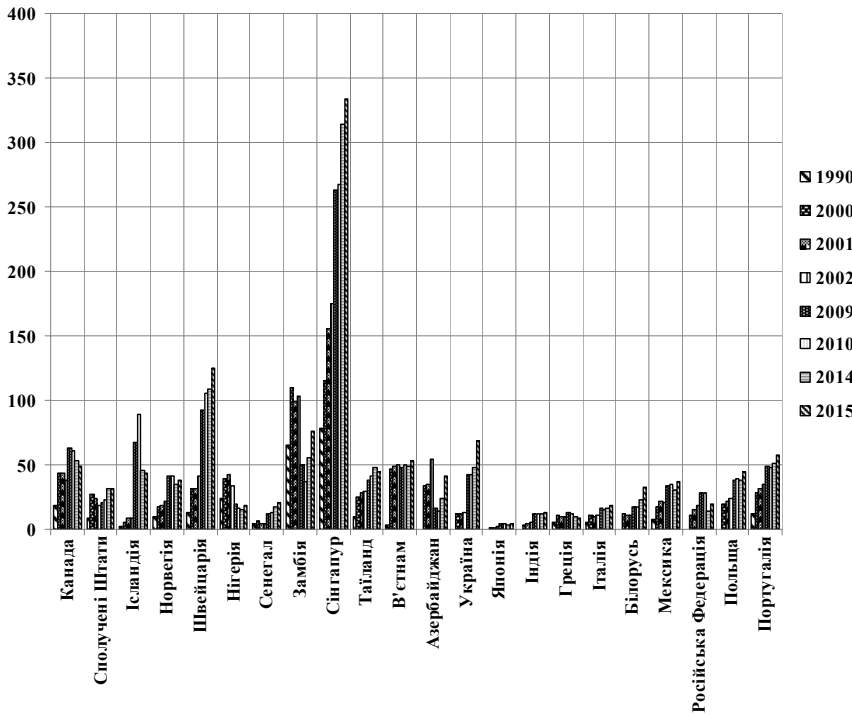

Рис. 1. Обсяги залучених прямих іноземних інвестицій у відсотках від валового внутрішнього продукту за період 1990–2015 рр. (млрд ол. США)

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5].

гулювання діяльності міжнародних корпорацій, на основі аналізу інструментів державної підтримки зовнішньоекономічної діяльності компаній.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження умов здійснення міжнародної економічної діяльності корпорацій, і перспектив їх розвитку зробили такі вчені, як Рогач О., Шниркова О. Білошапка В., Киреєв Л., Дахно І., Бовтрук Ю., Філіпенко А., Рокоча В., Плотніков О., Новицький В., Якубовський С., Козак Ю., Савчук О., Нікітіна М. та інші. Незважаючи на наявність значного наукового доробку з цієї проблематики, на нашу думку, необхідно детальніше дослідити необхідність державного регулювання та підтримки міжнародної економічної діяльності корпорацій.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження інструментів державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Право власності та державне регулювання діяльності міжнародних компаній є основними складовими політики, яка спрямована на створення вітчизняного виробничого потенціалу підприємствами, збільшення інвестиційної привабливості держави для залучення іноземних інвестицій, концентрації стратегічних ресурсів у національній власності, захисту галузей економіки, які є визначальними для країни. В сучасних умовах на міжнародних ринках капіталу можна спостерігати ситуацію, коли право власності та контроль надзвичайно розмиті, тобто філії міжнародних корпорацій належать

прямим або непрямым акціонерам, розподілені в середньому в трьох юрисдикціях. Відповідно досить складно визначити походження інвестора, оскільки чим більші масштаби діяльності корпорації, тим більшою є її складність внутрішньої структури. Так, 100 найбільших міжнародних корпорацій світу в індексі ЮНКТАД мають в середньому більше 500 філій. Кожна структурна одиниця представлена в більш, ніж 50 країнах світу. Такі корпорації мають 7 ієрархічних рівнів власності (тобто приналежність філії міжнародної корпорації потенційно може перетинати кордони шести країн), 20 холдингових компаній, які володіють філіями в різних країнах, і 70 суб'єктів господарювання в офшорних інвестиційних зонах. Таким чином, розмивання національності інвестора зробило застосування державних норм і правил щодо іноземної приналежності компанії більш складним завданням. Проте одним з показників, що демонструє ефективність застосованих інструментів державної підтримки є обсяги залу-

чених прямих іноземних інвестицій у відсотках від валового внутрішнього продукту (рис. 1) [3]. Як видно з рисунка, значні обсяги залучених прямих іноземних інвестицій у відсотках від валового внутрішнього продукту демонструють лише ті країни, де зосереджено основний капітал та менеджмент найбільших глобальних корпорацій.

Наступним показником, що відображає ефективність державного регулювання та дозволяє оцінити рівень забезпечення збалансованого розвитку міжнародних економічних відносин між міжнародними корпораціями та національними економіками, це динаміка найбільших обсягів транскордонних злиттів по країнах. Як свідчать аналітичні звіти, що іноземні компанії можуть купувати за допомогою державних монополій та афілійованих інституцій безпосередній доступ до регулювання того чи іншого ринку в певній країні. Тому цей показник дуже важливий для визначення ефективності системи державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій в умовах розвитку протекціоністських політик.

На сьогоднішній день у міжнародних світогосподарських процесах спостерігається уповільнення транскордонних злиттів у країнах, що розвиваються. Для країн з розвинутою економікою причинами домінування в транскордонних злиттях є існування потужної організаційної бази цих процесів. Це можна пояснити на прикладі Німеччини. В рамках національної системи державного регулювання діяльності корпорацій в Німеччині слід виділити три опори зовнішньоекономічної діяльності господарюючих суб'єктів: зарубіжні установи МЗС, федеральне агентство "Germany Trade and Invest", зовнішньоторговельні палати. Ця концепція "трьох опор" ("Drei-Saulen-Konzept der Deutschen

Außenwirtschaft") має глибокі історичні корені, оскільки була офіційно запропонована ще в 1971 р. урядом Німеччини. З того часу, безумовно, вона зазнавала трансформації, адаптуючись до світової кон'юнктури і світогосподарських реалій, однак саме її ядро протягом більше 40 років у цілому залишалося незмінним. Зарубіжні установи МЗС Німеччини (Auslandsvertretungen), тобто дипломатичні та консульські представництва (AA: Auswärtiges Amt), у рамках існуючої системи державного регулювання відносяться до вищих адміністративних органів федерального рівня (oberste Bundesbehörden). Відповідно до їхніх статутних положень, поряд з роботою в політичній площині ("класичної дипломатії"), також входить захист економічних інтересів німецьких підприємств у приймаючих країнах. Дипломатична місія Німеччини, яка представлена 220 діючими нині посольствами і генеральними консульствами, сформульована як інструмент стимулювання і забезпечення економічних інтересів Німеччини, за сприяння справедливої і тривалої світової кооперації в сфері економіки. Відповідно країни, що розвиваються не мають таких розгалужених структур підтримки національної економіки, і як свідчить динаміка найбільших обсягів транскордонних злиттів по країнах, такі країни мають у цій сфері негативні значення (табл. 1).

До того ж ці негативні значення свідчать, що державні процеси в цих країнах не сприяють розбудові ефективної системи державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій. Проте в умовах світової тенденції обмеження діяльності міжнародних корпорацій національними економіками за допомогою тариф-

Таблиця 1. Динаміка найбільших обсягів транскордонних злиттів по країнах, 1990–2015 рр. (мільйон доларів)

Країни	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.
США	1296,1	-2294,8	2937,9	14081,7	3792,2	3357,9
Румунія	4294,5	-279,5	36495,4	20381,3	2897,6	16715,3
Україна	57,6	35,5	589,5	1939	26626,4	-805,5
Білорусь	-	-	-	-	-	-457,6
Казахстан	-	-1742,6	2	517,1	1726,6	-459,1
Молдова	1536,5	-	-176,9	2177,3	-3673,8	-649,3
Росія	-	-21,5	-10,8	2066,9	-297,7	-691,7
Кіпр	602,5	1222,1	5985,3	3420,8	5123,6	97479,7
Чехія	3802,6	4393,5	50808,9	24887,8	67217,8	94278
Данія	1647,3	10222,1	39031,8	11803	35613,9	87826,2
Естонія	3397	2845,2	42544,2	14854,4	52810,5	65035,9
Фінляндія	13140,6	-1997,2	20074,5	29860,5	59779,4	59962,6
Франція	13306,2	-3501	3107,5	4657,6	31271,3	50381,2
Німеччина	5100,8	3475,2	65412,4	34709,6	21153,9	47950,6
Греція	3731,1	22202,8	9737,1	5450,3	7024,7	46668,9
Угорщина	1340,1	97,2	-398,3	6041,1	29827,9	43652,9
Ірландія	3514,5	2170,1	59786,4	23098,9	12928,5	39971,1
Італія	5053,8	10666,4	-	47855,1	-3851,1	34955,5
Латвія	405,6	1548,4	8264,7	10033,4	14407,3	29242,1
Литва	18554,5	7144,1	-	58432,2	6179,5	23506,1
Люксембург	115,5	-372,7	7504,2	6083,4	8962,7	21130,3
Мальта	3177,8	3316,7	33604,2	83384,4	16417,9	20274,8
Нідерланди	632,3	984,2	39865,2	8089,9	13317,6	17916,1
Польща	1349,9	-3,6	492,4	1385,1	1558,5	17352,2
Португалія	2217,4	859,9	1783,1	20585,2	-13979,3	16869
Румунія	4294,5	-279,5	36495,4	20381,3	2897,6	16715,3
Словаччина	5000,8	4267,6	3593,8	10159,9	16579,9	12180
Словенія	336,3	898,4	3440,8	24813,1	15629,1	11526,7
Іспанія	-	-	2,2	352,6	626,1	8838,2

Джерело: сформовано автором на основі [4; 5].

ного та нетарифного регулювання це має виключне значення. Іншим не менш важливим показником ефективності державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій є динаміка прямих іноземних інвестицій корпорацій за країною донором, що представлена в таблиці 2.

Таблиця 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій корпорацій за країною донором 2003–2015 рр. (мільйонах доларів)

Країна	2003 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2014 р.	2015 р.	2007/2003 рр. (%)	2015/2007 рр. (%)
США	159829	125893	243511	165967	140861	124077	115860	1,00	0,92
Китай	13227	22128	40339	22857	20472	64101	59823	0,79	2,70
Японія	51321	48989	74746	63795	52931	52301	56434	1,67	1,15
Англія	67203	65020	87645	73454	68694	34693	48117	0,95	0,74
Німеччина	53351	68086	83050	70008	70212	53513	45937	0,97	0,67
Франція	33585	50132	85559	61743	48698	48396	39600	1,28	0,79
Сінгапур	10232	12039	19790	13656	9524	16560	26374	1,49	2,19
Іспанія	21883	29653	46093	40208	36871	19670	23820	1,18	0,80
ОАЕ	2485	22455	65988	28794	17744	20715	22092	1,36	0,98
Італія	11387	23454	38219	25575	19024	17897	20119	9,04	0,86
Канада	49735	13301	42854	30013	20128	27176	18531	2,06	1,39
Гонконг	20816	17008	16025	16538	7389	12158	17796	0,27	1,05
Індія	8536	15476	27402	15932	19257	13389	14955	0,82	0,97
Таїланд	2721	2019	7672	5492	3322	3973	14116	1,81	6,99
Росія	18953	11793	14207	14890	13738	4707	13751	0,74	1,17
Ізраїль	3426	4482	11820	2643	6859	2049	2254	0,62	0,50
Польща	257	2237	1754	1045	1851	1455	2095	1,31	0,94
Україна	865	1052	2617	754	1063	337	780	8,70	0,74
Литва	312	298	701	321	272	154	730	1,22	2,45
Португалія	2674	4678	11806	9223	5092	2781	1694	0,96	0,36
Сингапур	422	1909	3708	1858	1006	1723	1690	1,75	0,89
Кенія	84	216	494	326	3596	421	1036	4,52	4,80

Джерело: сформовано автором на основі [2; 3].

Таблиця 3. Найбільші міжнародні корпорації країн, що розвиваються за показниками: обсяг зарубіжних активів і чисельність працівників (дані за 2015 рік)

Корпорація	Країна	Обсяг зарубіжних активів, млн дол	Всього вартість активів, млн дол	Чисельність іноземних працівників, осіб	Всього працівників, осіб
Hutchison Whampoa Limited	Китай	27043	35098	231824	280000
Hon Hai Precision Industries	Тайвань	138023	139018	667318	1061465
China National Offshore Oil Corp	Китай	26084	99557	10550	115000
Samsung Electronics Co., Ltd.	Корея	176534	196263	219822	319208
Vale SA	Бразилія	31667	37608	15628	76531
Petronas-Petroliaam Nasional Bhd	Малайзія	76726	100602	5790	50949
China Ocean Shipping (Group) Company	Китай	18075	27483	4679	75675
América Móvil SAB de CV	Мексика	41547	63793	107672	191156
Lukoil OAO	Росія	119932	144167	22623	150000
Tata Motors Ltd	Індія	37201	43044	30172	73485
Cemex S.A.B. de C.V.	Мексика	12320	15795	32829	44241
Hyundai Motor Company	Корея	46976	84953	41838	104731
Legend Holdings Corporation	Китай	29556	47152	34584	60379
New World Development Ltd	Китай	3844	7286	15690	50000
Jardine Matheson Holdings Ltd	Китай	27852	39921	259860	430000
Formosa Plastics Group	Китай	14430	78978	27893	106315
Hanwha Corporation	Корея	5830	35651	1106	5202
Singapore Telecommunications Ltd	Сінгапур	8417	13365	12596	23000
Sabic-Saudi Basic Industries Corp.	Саудівська Аравія	33206	50163	25391	40000
Wilmar International Limited	Сінгапур	33061	43085	3680	92000
China National Petroleum Corporation	Китай	11791	444387	28476	1500200

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5].

На нашу думку, саме показник прямих іноземних інвестицій міжнародних корпорацій за країною донором дає змогу визначити, які саме країни є гегемонами торгівельної системи глобальної економіки. Оскільки через діяльність міжнародних організацій впроваджуються регламенти та стандарти інвестування міжнародними корпораціями в національні економіки та регулюється економічна активність в приймаючих країнах (див. табл. 3).

Як свідчать дані таблиці 3, серед найбільших міжнародних корпорацій країн, що розвиваються за обсягом зарубіжних активів у 2015 році, Китай на сьогодні має значну частку в транснаціональному бізнесі сучасного світового господарства. Проте інші країни світу також представлені досить вагомо.

Економічно розвинуті країни за допомогою нарощення обсягів прямих іноземних інвестицій досягають небачених масштабів впливу на приймаючі країни. Все це можливо за рахунок реалізації національних реформ щодо створення системи державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій. Так, наприклад, значні реформи організації французької дипломатичної служби, дали змогу за останні три роки збільшити активи своїх корпорацій за даними ЮНКТАД на 6%. По-перше, в структурі МЗС Франції було створено Агентство з питань діяльності французьких компаній і світової економіки, яке почало роботу з 2013 р. і включає три напрями: державна підтримка підприємств, державна підтримка стратегічних галузей економіки і діяльність пов'язана із міжнародними економічними відносинами. По-друге, з'явилася посада представник регіону, в завдання якого входить представлення економічних інтересів французьких субнаціональних регіонів за кордоном. Мета діяльності таких дипломатичних співробітників полягає в зміцненні зв'язків та інтенсифікації взає-

модії між центральним апаратом і мережею диппредставництв, з одного боку, і регіональними радами, з іншого боку. Передбачається, що інститут представників регіонів може стати додатковою точкою опори для розвитку зовнішньоекономічного та інвестиційного потенціалу своїх підшефних територій, за рахунок знань про специфіку регіону (галузева структура, можливості експорту і т.д.). Загалом оцінити ефективність інструментів державного регулювання в економічно розвинутих країнах можливо за рахунок аналізу обсягів активів та кількості найманих працівників, що працюють в закордонних філіях (див. табл. 4).

Слід підкреслити, що державне регулювання міжнародної економічної діяльності корпорацій визначається як сукупність інструментів впливу на обсяги торгівлі та інвестицій, державні та приватні комунікації з метою збільшення мобільності найманих працівників, руху товарів, послуг, інформації, а також капіталу через національні та регіональні ринки. Створення такої системи може залежати від відносин між приватними комерційними структурами і організаціями та вітчизняними і міжнародними державними інститутами. Крім того, налагодження державної системи регулювання діяльності міжнародних корпорацій повинна передбачати питання вирішення причин міжнародних конфліктів між корпораціями та урядами країн. Такі конфлікти виникають внаслідок існування відмінностей між країнами і організаціями в сфері трудових стандартів, питання охорони здоров'я та безпеки, а також політики в галузі конкуренції. Всі ці елементи спочатку закладені в формальному визначенні і є проявами глобалізації світогосподарських відносин [5].

ВИСНОВКИ

Отже, питання визначення ефективності тих чи інших інструментів державного регулювання діяльності міжна-

Таблиця 4. Найбільші міжнародні корпорації економічно розвинутих країн за показниками обсягу активів та чисельністю найманих працівників (дані у 2015 року)

Корпорація		Обсяг активів, млн дол		Чисельність найманих працівників, осіб	
		За кордоном	Всього	За кордоном	Всього
Royal Dutch Shell plc	Англія	169737	264960	68000	93000
Toyota Motor Corporation	Японія	165195	236797	148941	348877
General Electric Co	США	64146	117385	208000	333000
Total SA	Франція	123995	159162	65773	96019
BP plc	Англія	145640	222894	46700	79800
Exxon Mobil Corporation	США	167304	259488	44311	73500
Chevron Corporation	США	48183	129648	31900	61500
Volkswagen Group	Німеччина	189817	236702	334076	610076
Vodafone Group Plc	Англія	52150	61466	75666	105300
Apple Computer Inc	США	151983	233715	65585	110000
Anheuser-Busch InBev NV	Бельгія	39592	43604	140572	152321
Softbank Corp	Японія	42437	76313	45036	66154
Honda Motor Co Ltd	Японія	102204	121730	138942	204730
Enel SpA	Італія	41619	83962	34874	67914
Daimler AG	Німеччина	141456	165872	113606	284015
Eni SpA	Італія	50354	75175	24666	29053
CK Hutchison Holdings Limited	Китай	17224	21511	239552	270000
Glencore Xstrata PLC	Швейцарія	115640	170497	135656	181350
Siemens AG	Німеччина	71048	93958	135720	348000
Telefonica SA	Іспанія	38192	52402	97719	129890
Nissan Motor Co Ltd	Японія	83272	101624	83567	149338
Nestlé SA	Швейцарія	169737	264960	324115	335000

Джерело: сформовано автором за даними [1; 2].

родних корпорацій мають сьогодні фрагментарний характер. Серед інструментів державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій зараз досить популярними є такі. По-перше, як вже зазначалося, це розвиток ділових і урядових контактів з закордонними філіями та представництвами з метою залучення інвестицій та збільшення присутності іноземної корпорації в приймаючих країнах. По-друге, це державні представництва при МЗС, які виступають на захисті інтересів національних компаній. По-третє, це впровадження законодавчих норм та міжнародних стандартів сумлінної ділової практики. По-четверте, участь у міжнародних організаціях. По-п'яте, закріплення гарантій придбання державними монополіями зарубіжних компаній. Сукупність інструментів державного регулювання діяльності міжнародних корпорацій є досить широким. Тому визначення національних пріоритетів імплементації міжнародного досвіду державного регулювання транснаціонального бізнесу є актуальним напрямом подальших розробок та напрацювань.

Література:

1. Factors shaping the future of world trade (2013) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr13_e.htm
2. Statisticians from Asia-pacific least developed countries trained in measuring the information economy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1219&Sitemap_x0020_Taxonomy=UNCTAD%20Home;#561;#Statistics;#1713;#InformationandCommunicationTechnologies;#2045;#informationeconomy:measurement
3. Trade and Development Report 2014 (Overview) (UNCTAD/TDR/2014 (Overview)) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=981>

4. Trade and Development Report, 2015 — Making the international financial architecture work for development (UNCTAD/TDR/2015) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1358>

5. UNCTAD. Foreign direct investment flows and stock [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

References:

1. WTO (2013), "Factors shaping the future of world trade", available at: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr13_e.htm (Accessed 30 Nov 2017).
2. UNCTAD (2016), "Statisticians from Asia-pacific least developed countries trained in measuring the information economy", available at: http://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1219&Sitemap_x0020_Taxonomy=UNCTAD%20Home;#561;#Statistics;#1713;#InformationandCommunicationTechnologies;#2045;#informationeconomy:measurement (Accessed 30 Nov 2017).
3. UNCTAD (2014), "Trade and Development Report", available at: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=981> (Accessed 30 Nov 2017).
4. UNCTAD (2015), "Trade and Development Report", available at: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1358> (Accessed 30 Nov 2017).
5. UNCTAD (2017), "Foreign direct investment flows and stock", available at: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (Accessed 30 Nov 2017).

Стаття надійшла до редакції 02.12.2017 р.